

P

- de Pactis. pag. 278. lib. 2. tit. 14.
 — dotalibus. 764. * 23. 4.
 de Peculio. 570. * 15. 1.
 — legato. 1043. * 33. 8.
 de Pecunia constituta. 539. * 13. 5.
 de Penu legata. 1047. * 33. 9.
 de Periculo et commodo rei vendita. 648. * 18. 4.
 de Pigneratitia actione. 548. * 13. 7.
 de Pignoribus et hypoth. 681. * 20. 1.
 de Pœnis. 1622. * 48. 19.
 de Pollicitationibus. 1690. * 50. 12.
 de Popularibus actionibus. 1582. * 47. 25.
 de Possessoria hereditatis petitione. 588. * 8. 5.
 de Postulando. 291. * 3. 1.
 de Præscriptis verbis. 676. * 19. 5.
 de Prævaricatione. 1378. 47. 15.
 de Precario. 1427. * 43. 26.
 de Privatis delictis. 1537. * 47. 1.
 de Probationibus et præsump. 733. * 22. 3.
 de Procuratoribus. 297. * 3. 3.
 Pro derelicto. 1363. * 41. 7.
 — donato. 1362. * 41. 6.
 — dote. 1364. * 41. 9.
 — emptore. 1359. * 41. 4.
 — herede. 1362. * 41. 5.
 — legato. 1364. * 41. 8.
 — socio. 617. * 17. 2.
 — suo. 1365. * 41. 10.
 de Proxenetis. 1694. * 50. 14.
 de Publicanis et vectigal. 1361. * 39. 4.
 de Publiciana in rem actione. 398. * 6. 2.
 de Publicis judiciis. 1582. * 48. 1.

qui retentiones, quas solas habent, omittunt: sed posse⁶⁶ eum rerum hereditarium possessionem vel repetere⁶⁷, vel nancisci: et adversus agentem doli mali exceptione uti posse eum, et debitoribus denunciare, ne solveretur.

22. ULPIANUS, lib. 5 Disputationum.

Mulier, quæ duobus filiis in potestate patris relictis alii nupserat, posteriorem maritum heredem instituit, eumque rogavit, liberis suis, post mortem patris eorum, hereditatem suam restituere, vel ei, qui eorum superesset: eisdem emancipatis a patre suo vitricus restituisse hereditatem dicebatur; mox alter ex filiis vivo patre decessisse. Quærebatur, an is, qui supererat ex filiis, partem fratri suo restitutam petere possit, quasi præmature datam? Scævola divum Marcum in auditorio de hujusmodi specie judicasse refert: Brasidas quidam Lacedæmonius, vir prætorius, cum filiis suis ab uxore divortio separata, si, morte⁶⁸ patris, sui juris fuisset effecti, fideicommissum relictum esset, eos emancipaverat; post emancipationem fideicommissum petebant: decrevisse igitur divum Marcum refert, fideicommissum eis repræstandum, intellecta matris voluntate: quæ, quia non crederat patrem eos emancipaturum, distulerat in mortem ejus fideicommissum, non dilatura id in mortalitatem, si eum emancipaturum sperasset. Secundum hæc dicebam, et in proposita questione decretum divi Marci esse trahendum: et recte fideicommissum utrisque solum. — § 1. Non est dubitatum, cogi⁶⁹ posse heredem institutum adire et restituere hereditatem servis, sive directa, sive fideicommissaria libertas eis data fuisset: cum aspernari heres non deberet personam cogentis. Habet enim hic quoque aditum: ut qui nondum petere fideicommissariam libertatem possit, nec directam sibi vindicare, propter spem tamen libertatis et hereditatis, aditum ad prætorem et per se habeat. — § 2. Si heres post multum temporis restituit, cum præsentis die fideicommissum sit: deducta quarta restituet: fructus enim qui percepti sunt, negligentia petentis, non judicio defuncti percepti videntur. Alia causa est, si sub conditione, vel in diem rogatus fuerit: tunc enim quod percipitur, summovet Falcidiam: si tantum fuerit, quantum quartam facit, et quartæ fructus; nam fructus qui medio tempore percepti sunt, ex judicio testantis percepti videntur. — § 3. Sed enim si quis rogetur restituere hereditatem, et vel servi decesserint, vel alia res perierint: placet non cogi eum reddere, quod non habet: culpa plane reddere rationem; sed ejus quæ dolo proxima est; et ita Neratius lib. 1 Responsorum scribit. Sed [et] si, cum distrahere deberet, non fecit, lata culpa, non levi, et rebus suis consueta negligentia: hujusmodi rei rationem reddet. Sed et si aedes usta sunt culpa ejus, reddet rationem. Præterea si qui partus exstant, et partuum partus: quia in fructibus hi non habentur. Sed et ipse, si quem sumptum⁷⁰ fecit in res hereditarias, detrahet. Quod si sine facto ejus, prolixitate temporis aedes usu acquisitæ sint, æquissimum erit, nihil eum præstare, cum culpa careat. — § 4. Cum proponeretur quidam filiam suam heredem instituisse et rogasse eam, ut si sine liberis decessisset, hereditatem Titio restitueret, eaque dotem marito dedisset certæ quantitatis, mox decedens sine liberis, heredem instituisse maritum suum; et quæreretur, an dos detrahi possit: dixi, non posse dici in eversionem fideicommissi factam, quod et mulieris pudicitia, et patris voto congruebat. Quare dicendum est, dotem decedere, ac si, quod superfuisset, rogata esset restituere. Quod si tantos fructus ex hereditate mulier percepit, ut inde potuerit doti satisfacere: dicendum est, potius fructibus hoc expensum ferendum⁷¹, quam fideicommissum. — § 5. Ut Trebelliano locus esset, non sufficit de hereditate rogatum esse: sed quasi heredem rogari oportet. Denique si cui portio hereditatis fuerit legata (legari enim posse etiam portionem hereditatis, placet nobis), rogatusque fuerit hanc partem restituere: dubio procul non fiet restitutio ex senatusconsulto: ideoque nec⁷² quarta retinetur.

23. JULIANUS, lib. 59 Digestorum.

Quotiens paterfamilias unum vel duos heredes coheredibus suis restituere hereditatem jubet, intelligitur easdem partes in fideicommissis facere, quas⁷³ in hereditate distribuenda fecerit. Sed si jubeantur hi, quibus fideicommissum datur, pecuniam numerare, atque ita fideicommissa recipere: ex quantitate pecuniæ, quam dari jubentur, voluntas colligenda est patrisfamilias. Nam si ex disparibus partibus heredes scripti æquas⁷⁴ partes dare jubentur: propius est, ut viriles recipere

66. L. 1. § 11. L. 26. in pr. supr. ad leg. Falcid.; L. 77. § 2. supr. de legat. 2. — 67. L. 40. § 1. supr. de condict. indeb. — 68. L. 11. § 11. supr. de legat. 3; L. 15. infr. quando dies legat. addit. L. 3. C. de instit. et substit. — 69. L. 51. in pr.; L. 55. in fin. infr. h. t.; L. 13. in pr. supr. de tut. et eurat. dat.; L. 53. § 1. supr. de hered. instit. — 70. L. 19. in fin. supr. h. t. — 71. Atrag. L. 6. C. eod. — 72. L. 47. in pr. supr. ad leg. Falcid. — 73. L. 75. § 4.

debeant; si vero summa pecuniæ dandæ congruit portionibus, hereditarias portiones accipere debebunt.

24. PAPIANUS, lib. 45 Questionum.

Nonnunquam autem ex voluntate varie rescriptum et judicatum est: videlicet si non sub appellatione heredum, sed propriis⁷⁵ nominibus expressis fideicommissum relinquatur.

25. JULIANUS, lib. 59 Digestorum.

Quidam ita testamento scripserat: *A te, heres, peto, fideique tue commito, ut quidquid ex hereditate mea ad te pervenerit, filio meo prima quaque die⁷⁶, aut si prius quid ei acciderit, matri ejus des, reddas.* Quæritur, cum antequam adeatur hereditas, puer decesserit: an fideicommissum matri debeatur? Respondi, si puer, antequam dies fideicommissi cedat, decessisset, fideicommissum translatum esse ad matrem: postea autem quam dies fideicommissi cedit, si decesserit, ad heredem pueri fideicommissum pertinere. Sed an ea voluntas fuit patrisfamilias, ut si ante restitutum fideicommissum puer decessisset, matri potius quam heredibus præstaretur: prætor æstimabit ex persona matris, et ex persona heredis pueri. Marcellus: Sed testatoris voluntati congruum est, quodcumque puer decesserit, sive antequam dies fideicommissi cedit, sive postea, ad matrem transferri fideicommissum, si non jam puer hoc acceperit; eoque jure utimur. — § 1. Si servo herede scripto, dominus rogatus est eidem servo restituere hereditatem, cum liber esset: utile fideicommissum est. — § 2. Si quis filium suum ex asse heredem instituit, et codicillis, quos post mortem filii aperiri jussit, fidei ejus commisit, ut, si sine liberis decesserit, hereditatem suam sorori suæ restitueret; et filius, cum sciret, quod in codicillis scriptum esset, Stichum servum hereditarium testamento suo liberum esse jussit: heredes filii pretium ejus servi sorori defuncti præstare debent, libertate⁷⁷ favore sui servata. Hoc amplius, etsi⁷⁸ ignorasset filius codicillos a patre factos, nihilominus heredes ejus pretium præstare debent, ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. — § 3. Sed et si servus iste a Sempronio heres institutus sit, eamque hereditatem, posteaquam ex testamento fratris ad libertatem pervenerat, adierit: hereditatis quoque æstimationem heredes fratris sorori ejus præstare debent: quia, si manumissus non esset, jussu mulieris adire eam potuisset: si vero, vivente filio, Sempronius decesserit, hereditas in causa fideicommissi non deduceretur: quippe ab ipso filio adire jussus hereditatem, ei acquireret.

26. PAULUS, [lib. singul. de Senatusconsultis].

Omnibus civitatibus⁷⁹ quæ sub imperio populi romani sunt, restitui debere et posse hereditatem fideicommissam, Apronianum senatusconsultum jubet. Sed et actiones in eas placuit ex Trebelliano transferri. Sed munitipes ad eas admittuntur.

27. JULIANUS, lib. 40 Digestorum.

Ita tamen, ut his, quibus restituatur hereditas, actorem eligant, et ad agendum, et ad accipiendas actiones. — § 1. Si servum hereditarium heres, qui coactus adierit, jussisset adire hereditatem ab alio eidem servo relictam, et tunc hereditatem, quam suspectam sibi esse dixerat, restituerit: an etiam eam hereditatem, quæ per servum acquisita esset, restituere deberet, quæsitum est? Dixi, non magis hanc hereditatem in restitutionem venire, quam quod servus hereditarius post aditam hereditatem stipulatus fuisset et per traditionem accepisset; aut fructus, qui ex rebus hereditariis percepti fuissent: utique si nulla mora fideicommissum facta fuisset. Sed si quid ante aditam hereditatem servus stipulatus fuisset aut per traditionem accepisset, id restitui debet, sicut fructus ante aditam hereditatem in restitutionem venient. — § 2. Qui suspectam sibi hereditatem dicit, nullum⁸⁰ commodum ex testamento consequetur, quod habiturus non esset, si heres institutus non fuisset, aut non adisset; et ideo si pupillo substitutus fuerit, itaque, *quisquis mihi heres erit, idem filio meo heres esto*: hereditatem, quæ ex substitutione ad eum pervenerit, restituere cogendus erit. Si vero detracto hoc articulo, *quisquis mihi heres erit*, substitutus ita fuerit, *Titius filio meo heres esto*: tum si solus patri heres exstiterit, nihilominus cogendus erit hereditatem pupilli restituere: si vero coheredem habuerit, retinebit pupilli hereditatem; quia potuit coherede adente, quamvis ipse patris omisisset hereditatem, ex substitutione adire. — § 3. Si pater filium, quem in potestate habebat, heredem scripserit, et ab eo petierit, ut hereditatem Sempronio restitueret, isque suspectam sibi esse

infr. h. t. — 74. L. 7. in fin. supr. de reb. dub. — 75. L. 54. in fin. supr. de legat. 1. — 76. L. 5. in pr. supr. de adim. vel transfer. legat. — 77. L. 70. § 1. infr. h. t. — 78. L. 91. § 2. infr. de verb. oblig. — 79. L. 65. supr. de legat. 2. — 79. L. 152. in pr. supr. de legat. 1; L. 26. supr. de negot. gest. — 80. § 14. infr. Lic.; L. 4. L. 14. § 4. supr.; L. 55. § 5. infr. h. t.

dicet: poterit ex Trebelliano senatusconsulto hereditas restitui. Quare etsi non immiscuerit se hereditati, nihilominus actiones, quae ei, et in eum competebant, ad Sempronium transferentur. — § 4. A patre heres scriptus, et exheredato filio substitutus, si rogatus fuerit hereditatem, quae ad eum ex substitutione pervenerit, Titio restituere: cogendus non est vivo pupillo patris hereditatem adire: primum, quia sub conditione fideicommissum datum est; deinde, quia non probe de hereditate viventis pueri aget; mortuo autem pupillo, compelli debet hereditatem patris adire. — § 5. Quod si duo heredes a patre instituti fuerint, et utriusque fidei commissum sit, ut exheredati filii hereditatem restituerent: satis erit, vel unum cogi adire; hoc enim facto etiam is, qui patris hereditatem non adit, filii hereditatem adire et restituere cogitur. — § 6. Quotiens filius emancipatus bonorum possessionem contra tabulas accipit, nulla ratio est compellendi heredis ad restituendam hereditatem: et sicut neque legata, neque fideicommissa caetera praestare cogitur, ita ne ad restitutionem quidem hereditatis compelli debet. Marcellus: Plane non est compellendus adire, si iam filius bonorum accepit possessionem: ne intercedat fideicommissum, mortuo herede instituto, et omnia a filio bonorum possessione. — § 7. Qui ex Trebelliano senatusconsulto hereditatem restituit, sive petat a debitoribus hereditariis, sive ab eo⁸¹ petatur: exceptione restituta hereditatis adjuvari vel sumoveri potest: actiones autem fideicommissario competunt: quas habuit heres eo tempore, quo fideicommissum restituebat. Marcellus: Sed eas quoque actiones, quae sub conditione erant, et quarum dies eo tempore non cesserat, fideicommissario competere placet. Sed antequam restitueretur hereditas, exceptione aliqua heres adjuvandum non est: cum hoc minus ex causa fideicommissi restitutus sit. — § 8. Trebellianum senatusconsultum locum habet, quotiens quis suam hereditatem, vel totam⁸², vel pro parte⁸³ fidei heredis committit. — § 9. Quare si Mævius te heredem instituerit et rogaverit⁸⁴, ut hereditatem Titii restituas, tuque hereditatem Mævii adieris: perinde a te fideicommissum petetur, ac si fundum, qui tibi a Titio legatus esset, restituere rogatus fuisses; ideoque [et] si suspectam Mævii hereditatem dixeris, cogi te non oportet eam adire. — § 10. Quod si Mævius te rogaverit, et suam hereditatem et Titianam restituere, tuque sponte adieris hereditatem: uteris legis Falcidia commodo, et partem quartam Mævianam hereditatis retinebis, dimidiam et quartam ex fideicommissis restituas, nec intererit, eidem utramque hereditatem, an alii Mævianam, alii Titianam rogatus fueris restituere. Sed si suspectam Mævianam hereditatem dixeris, cogaris eam adire, et restituere ei, cui rogatus fueris: is autem, cui Titianam hereditatem restituere rogatus fueris, non poterit te compellere ad adendum. — § 11. Si ex Trebelliano hereditatem restituit heres, et fructus praediorum retinet vel ipsa praedia, sive etiam debitor ejus, qui testamentum fecit, fuerit: necessarium est, actionem adversus eum fideicommissario dari. Marcellus: Hoc idem necessario faciendum est, cum parte hereditatis restituta familiae eriscunde iudicium inter eum, qui restituit hereditatem et qui receperit, accipitur. — § 12. Qui rogatus est emancipato filio restituere hereditatem, cogi debet adire et restituere: quamvis filius contra tabulas bonorum possessionem accipere possit. — § 13. Si patronus ex parte debita heres institutus, et rogatus restituere hereditatem, suspectam sibi esse dicat: puto rectius facturum pretorem, si coegerit eum adire hereditatem et restituere: quamvis possit mutata voluntate eam partem hereditatis retinere. — § 14. Si praecipis quibusdam rebus heres rogatus sit restituere hereditatem, et coactus eam adierit, an praecipere debeat? Respondi, eum qui jussu praetoris adit hereditatem, omni⁸⁵ commodo prohiberi debere. — § 15. Sed si eidem legatum esset sub hac conditione⁸⁶, si heres non esset, et suspectam sibi hereditatem dicat: non aliter cogendus est adire, quam ut legata, quae sub conditione, si heres non esset, data erant, restituantur: non quidem a coheredibus, si heres non esset: sed ab eo cui restituta fuerit hereditas; nam sicut explendae fidei gratia cogendus est adire hereditatem: ita ob id ipsum damno adfici non debet. — § 16. Heres ex asse erat instituta consobrina mea, et ejus fidei commissum, ut partem dimidiam hereditatis stam Publio Mævio restitueret, alteram partem, cum ipsa moreretur, eidem Publio Mævio: praeterea alia aliis legata data [sunt]: Mævius partem dimidiam hereditatis statim percepit et cavii, quod amplius quam per legem Falcidiam liceret, cepisset, redditum in: sed et caeteri legata solida acceperant et similiter de restituendo, quod amplius percepissent, caverunt: mortua consobrina mea Publius Mævius desiderat sibi alteram partem hereditatis cum fructibus restitui. Quaro itaque, quantum ei restituere debeam:

81. L. 49, infr. cod. — 82. L. 50, § 1, infr. cod. — 83. L. 18, in fin. supr. cod. — 84. L. 17, § 1, supr. cod. — 85. § 2, supr. h. l. — 86. L. 11, in pr. supr. cod. — 87. § 3, Inst. quib. mod. testam. infr. — 88. Adu. L. 6, § 3, in l. 1. — 89. L. 9, in § 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

utrum quod supra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remanserit, nec amplius quicquam; an, et ab aliis quibus legata soluta sunt, repetere quid debeam et quantum? Item quero, si quod ab his ex stipulatione percepero, et quod apud consobrinam meam supra quadrantem remanserat, non efficiat partem dimidiam hereditatis: an ex incremento et fructibus ejus summae, quae supra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remansit, supplere ei debeam duntaxat, ne partem dimidiam hereditatis quantitas, quae restitueretur, excedat? an vero, sicut Publius Mævius desiderat, quidquid seposito quadrante bonorum, ejus quadrantis fructibus perceptum est, restitui ei debet? Respondi, quod supra quadrantem penes consobrinam tuam remansit, si adiectis fructibus quantitatem partis dimidiae hereditatis, quae mortis tempore fuit, non minuet, totum Publio Mævio restituendum. Nec ex stipulatione ab his, quibus legata soluta sunt, repeti quidquam potest. Si vero fructus quantitatem partis dimidiae exuberant: quadranti tuo et fructibus ejus accedet; si vero fructus ejus partis, quae supra quadrantem apud consobrinam tuam remanserat, non implent quantitatem partis dimidiae bonorum: ex stipulatione agi poterit. In summa, ratio ita ponenda est, ut cum omni modo quadrantem excedit fructus, si in tantum excreverit, ut quantitatem partis dimidiae bonorum excedat: etiam in quod excesserit, retineas. — § 17. Qui suos servos rogatus est manumittere, et hisdem hereditatem restituere: detracto pretio servorum, hereditatem restituere debet.

28. AFRICANUS, lib. 4 Questionum.

Ex asse heres institutus, partem hereditatis mihi pure, tibi sub conditione restituere rogatus, cum suspectam diceret, postulante me adit, et mihi totam ex senatusconsulto restituit: quandoque conditio extiterit, an fructus partis suae restituere tibi debeam, non immerito dubitabatur. Et plerisque placet, non esse eos praestandos: quia nec ab herede praestarentur, si sua sponte adisset; sufficiat autem, jus tuum tibi integrum conservari, non etiam meliorem conditionem tuam fieri. — § 1. Idem tamen existimabant, si ex asse heres institutus, mihi quadrantem pure, tibi aequo quadrantem sub conditione restituere rogatus sit, et cum suspectam hereditatem diceret, cogente me adit: quandoque conditio extiterit, semissem tibi esse restituendum. — § 2. Sed nec lege Falcidia in proposita specie usurum me puto: quamvis scriptus heres, si sponte adisset, uteretur.

29. MARCIANUS, lib. 4 Institutionum.

Si quis priore facto testamento, posterius fecerit testamentum: etiamsi ex certis⁸⁷ rebus in posteriores tabulas heredes instituit, superius tamen testamentum sublatum est, ut divi quoque Severus et Antoninus rescripserunt: cujus constitutionis verba, retuli, cum alia quoque praeterea in constitutione expressa sunt. Imperatores Severus et Antoninus Cocceio Campano: Testamentum secundo loco factum, licet in eo certarum rerum heres scriptus sit, jure valere, perinde ac si rerum mentio facta non esset: sed teneri heredem scriptum, ut contentis rebus sibi datis, aut suppleta quarta ex lege Falcidia, hereditatem restituat his, qui priore testamento scripti fuerant, propter inserta fideicommissaria verba, quibus, ut valeret prius testamentum, expressum est, dubitari non oportet. Et hoc ita intelligendum est, si non aliquid specialiter contrarium in secundo testamento fuerit scriptum.

30. Idem, lib. 8 Institutionum.

Si legatus⁸⁸ suspectam hereditatem dicat: et legationis⁸⁹ tempore compellendus est accipere iudicium: quia licet non multum officio occupatur; et licet deliberare⁹⁰ se dicat, an adeat, cogendus est adire: sed non ut statim restituat: sed ut reversus domum, si putaverit sibi expedire, commodo Falcidiae vel testamento utatur; vel si non putaverit, restituat totam hereditatem, ne onera patiatur. — § 1. Si quis bona sua, vel omnia sua rogaverit restituere: fideicommissariam restitutionem esse intelligendum est: nam⁹¹ meorum et tuorum appellatione etiam actiones contineri dicendum est. — § 2. Si filii familias vel servo restituar, et postea pater vel dominus ratum⁹² habuerit: transeunt ex Trebelliano senatusconsulto actiones. — § 3. Multum⁹³ interest, utrum quae pars iure hereditario retineatur, an vero in re vel pecunia. Nam superiore casu actiones dividuntur inter heredem et fideicommissarium: posteriore⁹⁴ vero apud fideicommissarium sunt actiones. — § 4. Et heres institutus, rogatusque hereditatem restituere, praecipua aliqua summa vel re: etiamsi in praecipione minus quam quarta pars esset, non tamen rogatus fuerit hereditatem restituere. — § 5. Sed et si sine ulla praecipione rogatus fuerit hereditatem restituere, plerumque quarta donata est a principibus: et ita divus Trajanus et Hadrianus et Antoninus rescripserunt.

ditatem restituere, plerumque quarta donata est a principibus: et ita divus Trajanus et Hadrianus et Antoninus rescripserunt.

31. Idem, lib. 9 Institutionum.

Si cui pure libertas, et per fideicommissum sub conditione hereditas relicta est: cogitur⁹⁵ heres adire hereditatem, si suspectam dicat, et restituere, et deficiente conditione libertas ei eripi non potest. — § 1. Si autem ei, qui⁹⁶ in diem libertatem accepit, hereditas per fideicommissum relicta fuerit: suspectam eam interim non posse adire, divus Pius Cassio Hadriano rescripsit: cum non possit non iam libero hereditas restitui: nec⁹⁷ rursus contra voluntatem defuncti libertatem esse praestandam. — § 2. Si sub conditione heres institutus, rogatusque hereditatem restituere, non vult conditioni parere et adire hereditatem: si facti est conditio, debet parere et adire, et restituere: vel si in dando sit, offe- rente fideicommissario, recusante autem herede factum adimplere, licentia dabitur fideicommissario secundum imitationem dationis factum implere; et tunc necessitas imponitur adire hereditatem. Caetera conditiones, quae non sunt in potestate heredis, ad officium praetoris non pertinent.

32. CELSUS, lib. 20 Digestorum.

Ballista filiumfamilias heredem instituit ita: *Rebellianus si caverit coloniae Philippensium, si sine liberis morietur, quantacunque pecunia ex hereditate de bonis meis ad eum pervenit, eam pecuniam omnem ad coloniam Philippensium perventuram*: respondi, ex his verbis quae proponis, [id est] pecuniam, existimo etiam fructus⁹⁸, quos ex hereditate percepit, restituere eum debere: perinde⁹⁹ quasi specialiter hoc testator expressisset.

33. MARCIANUS, lib. 8 Institutionum.

Scribit Celsus libro 20 Digestorum: Si, qui quadringenta in bonis habebat, petit ab herede suo, ut si sine liberis moreretur, quanta pecunia ex hereditate sua ad eum pervenisset, Mævio restitueretur; si¹⁰⁰ ex fructibus medio tempore quadringenta perceperit, et sine liberis decesserit: heredem ejus Mævio quadringenta debitorum. Et cum diu multumque tractavit, an cum augmentum heres sensit [et] periculum sustineat, an per contrarium: novissime ait, *iniquum esse ad fideicommissarium damnum pertinere, ad quem augmentum non pertinet*; et an ad suppleendum [inquit] quodcumque ex quadringentis defuerit, etiam augmentum ad eum pertinebit: hoc est, ut usque ad summam quadringentorum damna et fructus computantur: quod verius esse arbitror.

34. Idem, lib. 2 Regularum.

Si ejus, qui novissimus ex filiis mortuus est, partem hereditatis propinquo voluit pater restituere, et simul fratres diem suum obiissent: propinquo, si non ostenderit quis novissimus obiisset, ad partem hereditatis non admitti: sed matrem ex Tertylliano senatusconsulto ad utriusque hereditatem admitti constat.

35. ULPIANUS, [lib. 6, de officio Proconsulis].

Cum heres instituta furiosa hereditatem esset rogata restituere: curatorem¹ ejus secundum tabulas bonorum possessione accepta posse transferre actiones, divus Pius decrevit.

36. PAULUS, lib. 13, ad Edictum.

Cum hereditas ex fideicommissi causa restituta² est, si ante [cum] herede compromissa est, puto fideicommissarium cavere³ debere heredi: sicut cum heres multa, antequam restitueret, administravit; nam quod dicitur, *retinere eum oportere*, non est perpetuum: quid enim, si nihil est, quod retineat? veluti cum omnia in nominibus sunt aut in corporibus, quae non possideat: nempe enim is, cui restituta est, omnia persequitur, et tamen heres iudicis, quibus conventus est, aut stipulationibus, quibus necesse habuit promittere [omittere], obstrictus manebit: ergo non⁴ alias cogetur restituere, quam ei caveatur.

37. ULPIANUS, lib. 16, ad Edictum.

Restituta hereditas videtur, aut re ipsa: si forte passus est heres consideri res hereditarias, vel totas, vel aliquas earum, hac mente, ut vellet restituere et ille suscipere: non si ex alia causa putavit te possidere. Sed et si postea ratum habuit, idem erit dicendum. Sed et si *verbo dixit se restituere*, vel per epistolam, vel per nuncium restituit: audietur. Sed et si voluntate sua⁵ alii restituere: in te transibunt actiones. Item si alius jussu meo restituit, vel ratam habuit restitutionem, transisse actiones videtur. — § 1. Pupillus ratam ipse debet restituere tutore

95. L. 23, § 1, supr. cod. — 96. L. 55, § 1, infr. cod. — 97. Immo vide L. 55, supr. de dolo malo; L. 5, C. de oper. libert.; L. 3, § 2, infr. de statulib.; L. un. § 7, C. de Latin. libert. — 98. Immo vide L. 33, L. 47, in pr. L. 88, § 7, infr. h. t.; L. 85, in pr. supr. de legat. 3. — 99. L. 3, § 2, supr. de usur. — 100. L. 75, in pr. supr. ad leg. Falcid. — 1. L. 7, in pr. C. h. — 2. L. 69, in fin.; L. 78, § 2, pecu. infr. cod. — 3. L. 29, § 2, supr. de legat. 3. — 4. L. 25, § 8, supr. de adil. edict. — 5. L. 65, in pr. et fin. infr. h. t. — 6. L. 7, in pr. C. cod. — 7. L. 1, § 15, supr. cod. — 8. d. L. 7, in pr. — 9. L. 64, in pr. infr. cod. — 10. L. 1, § 10; L. 64, § 2, infr. cod.; L. 52, § 4, supr. de legat. 2; L. 6, in pr. supr. de legat. 3; L. 36, § 4, supr. de condit. et demonstr. — 11. L. 65, in fin. infr. h. t. — 12. L. 50, § 2, supr. cod. — 13. L. 7, in fin. C. cod.

auctore: non tutor sine pupillo, nisi⁶ infans est: quia nec mandare actiones tutor pupilli sui potest. Ne⁷ se quidem auctore pupillum restituere potuisse hereditatem, divus Severus in persona Arrii Honorati pupilli decrevit, qui Arrio Antonino patruo et tutore suo restituerat. — § 2. Sed etsi pupillo sit restituenda, non posse pupillo sine tutoris auctoritate restitui constat.

38. PAULUS, lib. 20, ad Edictum.

Non [enim] solutio est hereditatis restitutio, sed et successio, cum obligetur.

39. ULPIANUS, lib. 16, ad Edictum.

Sed nec ipsi tutore indistincte⁸ restitui potest.

40. PAULUS, lib. 20, ad Edictum.

Quamvis senatus de his actionibus transferendis loquatur, quae iure civili heredi et in heredem competunt: tamen honorariae actiones transunt; nulla enim separatio est. Imo et causa naturalium⁹ obligationum transit. — § 1. Persona autem heredis instituti Trebelliano continetur; verum hoc iure utimur, ut et successor¹⁰ heredis recte ex Trebelliano restituit: veluti heres, bonorumve possessor, vel pater, dominusve, quibus acquisita est hereditas: omnes enim, quod juris habent, ex Trebelliano senatusconsulto restituere debent; nec interest, is qui institutus est, an pater, dominusve, rogatus est restituere. — § 2. Nihil interest, cui nostro nomine restituitur, paterfamilias sit, an is, qui in aliena potestate est;

41. GAIVS, lib. 2 Fideicommissorum.

Mulier, an masculus; et ideo servo quoque voluntate¹¹ nostra, vel si ratum¹² habuerimus, restitui potest.

42. PAULUS, lib. 20, ad Edictum.

Quia perinde est, atque si mihi restituta esset hereditas. — § 1. Restituta hereditate iura sepulchrorum apud heredem remanent.

43. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

Papinianus tractat: si quis heres institutus ex semisse rogatus sit restituere hereditatem, et eam suspectam dicens, compulsus adit, deinde fideicommissarius ignarus sit, adcrevisse portionem hereditatis post restitutionem scripto heredi: an opus sit ei alia actione? Et ait, securum esse eum posse; de illo plane loco solo quaerendum ait, an ei opus sit nova restitutione, posteaquam portio adcrevit?

44. MARCELLUS, lib. 15 Digestorum.

Postulante Stichus, qui eodem testamento libertatem et fideicommissam hereditatem acceperat, heres suspectam adit: mox Stichus, antequam moram in recipienda hereditate faceret, decessit relicto herede Titio: quero, an in Titium, si noluit recipere fideicommissam hereditatem, actiones¹³ ex senatusconsulto competant? Respondi: Quoniam fere is qui compulsus est adire hereditatem, confestim ei restituit, de manumisso duntaxat senatusconsulto comprehensum est: nec heredis facta est mentio; potest tamen evenire ut restitutionem distulerit heres, veluti si pecuniam ei debuisset defunctus, quam retinere maluit, quam petere: caeterum existimo, idem in herede ejus constituendum, quod in illo constitutum est: cur enim recusaret, quam recusare non potuit is, cujus hereditatem suscepit? Quod si forte ante hereditatis restitutionem sine herede decesserit libertus: perinde bona ejus creditoribus hereditariis vendere permittendum est, ac si restituta hereditate decesserit. — § 1. Sed in huiusmodi questione rogo respondeas, an recte senserim? Rogata est filia ex asse heres restituere hereditatis partem dimidiam, deductis minimis, et ere alieno non magno, ut legi Falcidiae locus non sit: mora facta [non] est restitutioni fideicommissi: desidero verbo tenus mihi restitui hereditatem, ut ex Trebelliano senatusconsulto agenti; et ex eo competentibus actionibus etiam usuras debitas ex mortis die in tempus restitutionis, persequar. Item quero et de pensionibus, quia locationum obligatio in hereditate fuit: ab herede fructus nullos peto: sed illa desiderat refundere me, aut concedere ei actiones *usurarum et pensionum*: non possum persuadere, hereditatis appellatione, quam rogata erat mihi restituere, etiam hanc stipulationem usurarum ad me pertinere? Respondi: Omnia ea hereditatis appellatione continentur: quantum enim, [quod] ad hoc refert, inter haec caeteraque quae sub conditione sunt promissa, aut in annos singulos, vel menses, nihil interest. Sane pro fructu rei quae hereditate continetur, haec cedunt: nec fructus fideicom-

missarium sequitur, si mora non intercessit. Sed quia non ut heres fideicommissum (ut sic dixerim) suppleat, postulat; sed *qualis nunc est hereditas*, desideret restitui sibi: nequaquam id debet heres recusare; nam et quodammodo⁴⁴ in partem hereditatis senatus recipi voluit fideicommissarium, et haberi heredis loco, pro qua parteei restituta esset hereditas. Sed cum hereditarios *nummos foeneraverit*, aut ex fundis fructus percipit: nihil eo nomine prestat ei, cui hereditas per fideicommissum relicta est, si non intercessit mora, scilicet qua suo periculo foeneravit, colendove fundo, vel in cogendis fructibus insumpsit operam: nec æquum erat, alterius (ut sic dixeris) procuratorem constitui. Nullum autem impendium vel opera intercedit heredis, cum his modis, de quibus est quasitum augmentum [heredis] recepit.

45. *MODESTINUS*, lib. singul. de Eumeticis.

Qui totam hereditatem restituere rogatus, quartam retinere non vult, fidemque⁴⁵ obsequium defuncti precibus præbere desiderat: sua sponte adire debet hereditatem, quasi ex Trebelliano eam restitutus; suaerim tamen, suspectam potius dicere hereditatem, coactusque a prætore restituat: hoc enim casu ex [ipso] Trebelliano restituere videtur: exposito hereditario metu universas actiones in eum transferri qui recipit hereditatem.

46. *JAVOLENUS*, lib. 11 Epistularum.

Seius Saturninus archieubernus ex classe britannica testamento fiduciarium reliquit heredem Valerium Maximum trierarchum: a quo petit, ut filio suo *Seio Oceano*, cum ad annos sedecim pervenisset, hereditatem restitueret: Seius Oceanus, antequam impleteret annos, defunctus est: nunc Mallius Seneca, qui se avunculum Seii Oceani dicit, proximitatis nomine hæc bona petit: Maximus autem trierarchus sibi ea vindicat ideo, quia defunctus est is, cui restituere iustus erat. Quæro ergo, utrum hæc bona ad Valerium Maximum trierarchum heredem fiduciarium pertineant, an ad Mallium Senecam, qui se pueri defuncti avunculum esse dicit? Respondi: Si Seius Oceanus, cui fideicommissa hereditas ex testamento Seii Saturnini, cum annos sedecim haberet, a Valerio Maximo fiduciario herede restitui debeat, priusquam præfinitum tempus ætatis impleteret, decessit: fiduciaria hereditas ad eum pertinet, ad quem cætera bona Oceani pertinuerint: quoniam dies fideicommissi vivo Oceano cessit: scilicet si prorogando⁴⁶ tempus solutionis, tutelam magis heredi fiduciario permisisse, quam incertum diem fideicommissi constituisse videatur.

47. *POMPONIUS*, lib. 1 varium Lectionum.

Si heredi ejus, cui natura debuerit, aliquis solverit: ei, cui fideicommissa hereditas relicta sit, id reddendum.

48. *PAULUS*, lib. 14 Responsorum.

[Paulus respondit]: Si certa portio hereditatis alicui relicta proponitur, et is res hereditarias quasdam furatus sit: in his rebus, quas subtraxit, denegari ei petitionem oportere, recte respondetur.

49. *PAPINIUS*, lib. 3 Questionum.

Cum hereditas ex Trebelliano senatusconsulto restituitur, si res urgeat⁴⁷, et metus erit ne per absentiam forte fideicommissarii dies actionis exeat: heres iudicium suscipere cogitur. — § 1. Similique modo, filio de possessione contra tabulas deliberante, scriptus heres a creditoribus hereditariis convenitur.

50. *Idem*, lib. 11 Questionum.

Imperator Hadrianus, cum Vivius Cerealis filio suo Vivio Simonidi, si in potestate sua esse desisset, hereditatem restituere rogatus esset, ac multa in fraudem [fideicommissi] fieri probaretur: restitui hereditatem filio iussit, ita ne quid in ea pecunia, quamdiu filius ejus viveret, juris haberet; nam quia cautiones non poterant interponi conservata patria potestate, damnus conditionis propter fraudem inflixit; post decreti autem auctoritatem, in ea hereditate filio militi comparari debuit, si res a possessoribus peti, vel etiam cum debitoribus agi oporteret: sed paternæ reverentiæ congruum est, egenti forte patri officio iudicis ex accessionibus hereditariis emolumentum præstari.

51. *Idem*, lib. 17 Questionum.

Cum heres deductis legatis hereditatem per fideicommissum restituere rogatur, non placet ea legata deduci, quæ peti non poterant. Sed cum uxori pro parte heredi scriptæ dos prælegatur, eaque deductis legatis hereditatem restituere rogatur: etiam si quartam, quam per legem Falcidiam retinet, tantum efficiat, quantum in dote est, tamen pro sua por-

⁴⁴ *Adde* L. 5, § 1, in fin. sup. quod cum eo, qui in aliena potest. — 45. L. 5, § 15, sup. de capt. inter vir. et uxor.; L. 1, C. ad leg. Falcid.; § 6, Inst. de fideicom. hered. — 46. L. 1, § 2, § 1, vir.; L. 5, C. quando dies legit. — 47. L. 27, § 7, sup. h. t. — 48. L. 55, infr. eod. — 49.

tionem dotis prælegata partem deducit: cum enim utrumque consequitur, nihil interest inter hanc mulierem, et quemvis alium creditorem, heredem institutum, et hereditatem restituere rogatum. Idem probatur, et si non deductis legatis fideicommissum ab ea relictum sit.

52. *Idem*, lib. 19 Questionum.

Si res aliena Titio legata fuerit, isque domino rei herede instituto petierit, ut hereditatem Mævio restituat: Mævius legatum inutiliter petet, non enim poterit consequi, quod ad institutum, id est, rei dominum pervenire non poterat. — § 1. Servus ab altero ex heredibus libertatem⁴⁸, ab altero fideicommissum hereditatis accepit: si neuter adire velit, nulla prætoris partes erunt: quia neque propter solam libertatem compellitur adire; neque is a quo libertas data non est, propter eum, qui nondum liber est, ut adeat compellitur; et senatusconsulto locus est, cum ab omnibus directa vel fideicommissa libertas ab eo datur, a quo hereditas quoque relinquatur; sed si forte is, a quo libertas data est, portionem suam repudiavit, vel conditione exclusus est: cum portio ejus ad alterum pervenerit, defendi poterit adire⁴⁹ cogendum: quid enim interest, quo jure debitor libertatis et hereditatis idem esse cœperit?

53. *Idem*, lib. 20 Questionum.

Non est cogendus heres suspectam adire hereditatem ab eo, cui libertas a legatario⁵⁰, hereditas ab herede relicta est: cum status hominis ex legato pendeat, et nemo se cogatur adstringere hereditariis actionibus propter legatum; quid enim, si inter moras non manumittente legatario servus decesserit? si autem vivo testatore legatarius decesserit: benigne respondetur, cogendum adire, cum in ipsius sit potestate, manumisso restituere hereditatem.

54. *Idem*, lib. 19 Questionum.

Titius rogatus est, quod ex hereditate superfuisset⁵¹, Mævio restituere: quod medio tempore alienatum vel deminutum est, ita quandoque peti non poterit, si non intervendi fideicommissi gratia tale aliquid factum probetur; verbis enim fideicommissi bonam fidem inesse, constat. Divus autem Marcus, cum de fideicommissaria hereditate cognosceret, his verbis, *Quidquid ex hereditate mea superfuisset, rogo restitui*, et viri boni arbitrium inesse credidit; iudicavit enim erogationes, quæ hereditate factæ dicebantur, non ad solam fideicommissi deminutionem pertinere: sed pro rata patrimonii, quod heres proprium habuit, distribui oportere; quod mihi videtur non tantum æquitatis ratione, verum exemplo quoque motus fuisse. Cum enim de conferendis bonis fratribus ab emancipato filio quæreretur, præcipuum autem, quod in castris fuerat adquisitum militi, relinquere placeret: consultus imperator, sumptus quos miles fecerat, non ex eo tantummodo patrimonio, quod minus collationis pati debuit, sed pro rata etiam castrensium pecunie decedere oportere constituit. Propter hujusmodi tractatus Mævius fideicommissi nomine cautionem exigere debet⁵²; quod eo pertinet, non ut ex stipulatione petatur, quod ex fideicommisso peti non poterit; sed ut habeat fideiussores ejus quantitatis, quam ex fideicommissio petere potuit.

55. *Idem*, lib. 20 Questionum.

Si patroni filius extrario restituerit ex Trebelliano hereditatem, operarum actio, quæ⁵³ transferri non potuit, apud heredem manebit: nec ei nocebit exceptio, cum eadem prodesse non posset ei, qui fideicommissum accepit; et generatim ita respondendum est, non summo heredem, neque liberari ex his causis, quæ non pertinent ad restitutionem. — § 1. Imperator Titus Antoninus rescriptis, in tempus⁵⁴ directo data libertate, non esse representandam hereditatis restitutionem, quando persona non est cui restitui potest. — § 2. Qui fideicommissum hereditatem ex Trebelliano, cum suspecta⁵⁵ diceretur, totam recepit; si ipse quoque rogatus sit alii restituere, totum⁵⁶ restituere cogetur: et erit in hac quoque restitutione Trebelliano locus: quartam enim Falcidie jure fideicommissarius retinere non potuit. Nec ad rem pertinet, quod nisi prior, ut adiretur hereditas, desiderasset, fideicommissum secundo loco datum interdixisset: cum enim semel adita est hereditas, omnis defuncti voluntas rata constituitur. Non est contrarium, quod legata cætera non ultra dodrantem præstat; aliud est enim ex persona heredis conveniri: aliud proprio nomine defuncti precibus adstringi. Secundum quæ potest dici, non esse priore tantum desiderante cogendum institutum adire, ubi nulla portio remansura sit apud eum: utique si confestim, vel post tempus cum fructibus rogatus est reddere; sed et si sine fructibus rogatus est reddere, non erit idonea quantitas ad inferendam adempti necessitatem: nec ad rem pertinebit, si prior etiam liber-

L. 2, § 1, sup. eod. — 20. L. 52, § 1, sup. eod. — 21. L. 25, § 16, sup. de hered. petit. L. 5, § 2, sup. de usur.; N. 108. — 22. *Vide* tamen L. 6, § 1, C. h. t. — 23. L. 45, § 1, sup. eod. — 24. L. 51, § 1, sup. eod. — 25. L. 65, § 11, infr. eod. — 26. L. 1, § 8, sup. eod.

tatem accepit; ut enim pecuniam, ita nec libertatem, ad cogendum institutum accepisse, satis est. Quod si prior recusaverit, placuit ut recta via secundus possit postulare, ut heres adeat et sibi restituat. — § 3. Quid ergo, si non alii, sed ipsi heredi rogatus sit restituere? quia non debet eidem quandoque quarta reddi, quam perdidit: propter hujus portionis retentionem erit audendus. Sed nec illud translatitioe omittendum est, instituto, qui coactus est adire, fideicommissi petitionem denegandam⁵⁷ esse; prece enim non videatur indignus, ut, qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex voluntate? quod fortius probabitur, si post impletam conditionem coactus est adire: nam [si] pendente conditione, durum erit idem probare: cum et Falcidiam penitendo potuit inducere. Nec ignoro posse dici, nullo modo fideicommissi petitionem denegandam eis, qui jura sepulchrorum⁵⁸ adquiri insequuntur. Adeo senatus nihil apud eum ex ea parte, quam derelinquit, voluit relinquere: ut nec⁵⁹ Falcidiam exercere possit, nec præceptio apud eum relinquatur, nec substitutio quoque secundarum tabularum ita facta, *quisquis mihi heres erit, filio meo heres esto*, eidem daretur. — § 4. Cui Titiana hereditas ex Trebelliano senatusconsulto restituta est, Mavianam hereditatem, quam Titius defunctus ex Trebelliano Sempronio restituere debuit, et ipse restituere poterit, sicut alius quilibet successor. — § 5. Actiones temporariæ Trebelliani solent esse, evicta hereditate ab eo, qui, postquam fideicommissum restituit hereditatem, victus est: scilicet ante restitutionem lite cum eo contestata; potestas enim evictionis tollit intellectum restitutionis, indebito fideicommissio constituto. Plane si fideicommissum ab eo quoque qui postea vicit, relictum est: quia possessor in ratione reddendæ hereditatis partem, quam fideicommissario restituit, heredi reputat: defendi potest, actiones Trebelliani durare.

56. *Idem*, lib. 7 Responsorum.

Filiam fratribus, *certis rebus acceptis*, hereditatem restituere pater voluit; ante restitutam hereditatem in possessionem hereditatis filiam quoque mitti placuit; cum autem interea filii res bonorum in solidum distraxissent, item alias pignori dedissent: hereditate postea restituta, constitit ex eo facto cæterarum quoque portionum venditiones, item pignora confirmari.

57. *Idem*, lib. 8 Responsorum.

Heredes mei quidquid ad eos ex hereditate bonisve meis pervenerit, id omne post mortem suam restituant patrie mee colonie Beneventanorum: nihil⁶⁰ de fructibus pendente conditione perceptis petitur videri, constitit. — § 1. Cum ita fuerat scriptum: *Fidei filiorum meorum committo, ut, si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partem suam superstiti fratri restituat: quod si uterque sine liberis diem suum obierit, omnem hereditatem ad nepem meam Claudiam pervenire volo*: defuncto altero superstiti filio, novissimo autem sine liberis, neptis prima quidem facie propter conditionis verba non admitti videbatur: sed cum in fideicommissi voluntatem⁶¹ spectari conveniat, absurdum esse respondi, cessante prima substitutione, partis nepti petitionem denegari, quam totam habere voluit avus, si novissimus fratris quoque portionem suscepisset. — § 2. *Peto de te, uxor carissima, uti cum morieris, hereditatem meam restituas filiis meis, vel uni eorum, vel nepotibus meis, vel cui volueris, vel cognatis meis, si cui voles ex tota cognatione mea*: inter filios respondi substitutionem fideicommissi factam videri; circa nepotes autem, et cæteros cognatos facultatem eligendi datam: ex cæteris autem cognatis, si nepotes superessent, non recte mulierem electuram propter gradus⁶² fideicommissi præscriptos; deficiente vero gradu nepotum, ex cognatis, quam velit personam eligi posse.

58. *Idem*, lib. 9 Responsorum.

Deducta quarta parte restituere rogatus hereditatem, prius quam restitueret, hereditario debitori heres extitit: quoniam actio eo confusa⁶³, per Trebellianum redintegrari non potest, pecunie quoque debite dodrans ex causa fideicommissi petatur: sed in eum diem, quo actio confusa est, usura præteritii temporis, que in obligatione vel in officio iudicis fuerunt, computabuntur; posterioris, ita demum si mora fideicommissio facta sit. — § 1. Cum hereditas ex causa fideicommissi in tempus restituenda est: non idcirco nominum periculum ad heredem pertinebit, quod heres a quibusdam pecuniis exegerit⁶⁴. — § 2. Qui post tempus hereditatem restituere rogatur, usuras⁶⁵ a debitoribus hereditariis perceptas, qua-

⁵⁷ L. 17, § 2, sup. eod. — 28. L. 45, § 1, sup. eod. — 29. L. 15, § 4, sup. eod. — 30. L. 55, in pr. sup. de legat. 3, et L. 52, in fin. sup. h. t. — 31. L. pen. sup. de legat. 3, L. 7, in fin. sup. de suppl. legat. — 32. L. 77, § 55, sup. de legat. 2. — 33. L. 50, in fin. infr. h. t. — 34. *Excep.* L. 55, sup. de reb. cred. — 35. L. 44, § 1, sup. h. t. — 36. L. 12, § 6, sup. qui potior. in pign. — 37. L. 77, in pr. sup. de legat. 2. — 38. *Ob.* L. 14, in fin. sup.

rum dies post mortem creditoris cessit, restituere non cogitur: quibus non exactis, omnium usurarum actio (nam hereditaria stipulatio fuit) ex Trebelliano transferretur: et ideo nec indebiti repetitio erit. Ac similiter hereditario creditor si medii temporis non solvantur usura, fideicommissarium in his quoque Trebellianum tenet. Nec ideo querela locus erit, quod de fructibus heres, quos jure suo percipiebat, fœnus non solverit. Quod si fœnus heres medii temporis solverit, eo nomine non erit retentio, cum⁶⁶ proprium negotium gessit: quippe sortem reddere creditori coactus, fideicommissario nihil usurarum medii temporis imputabit. — § 3. Acceptis centum, [centum] hereditatem rogatus restituere, totam pecuniam jure Falcidie percipere videtur: et ita divi Hadriani rescriptum intellectum est, tanquam si ex bonis nummos retenturus fuisset. Quod tunc quoque respondendum est, cum pro parte hereditatem coheredi suo restituere rogatur. Diversa⁶⁷ causa est prædiorum pro hereditaria parte retentorum: quippe pecunia omnis de portione retineri potest: prædiorum autem alia portio non nisi a coherede, qui dominium habet, accipitur. Cum autem prædia majoris pretii, quam portio hereditatis, essent: in superfluo prædiorum petenti fideicommissario Falcidiam intervenire visum est: concurrentem enim pecuniam compensari placuit. — § 4. Hereditatem post mortem suam exceptis rebus restituere rogatus, ancillarum partus⁶⁸ non retinebit, nec fœtus pecorum, qui summissi gregem retinent. — § 5. Ante diem fideicommissi cedentem fructus et usura, quas debitores hereditarii, cum postea cessisset dies, solverunt: item merces prædiorum ab herede perceptæ; portioni quadrantis imputabuntur⁶⁹. — § 6. Cum autem post mortem suam rogatus hereditatem restituere, res hereditarias distrahere non cogatur heres: sortium, quæ de pretiis earum redigi poterunt, usura propter usum medii temporis percepta non videbuntur: denique nec periculum mancipiorum aut urbanorum prædiorum prestare cogitur; sed nihilominus usus et casus eorum quadrantem quoque deminuit. — § 7. Quod ex hereditate superfuisset, cum moreretur, restituere rogatus, fructus superfluos restituere non⁷⁰ videtur rogatus: cum ea verba diminutionem quidem hereditatis admittunt, fructuum autem additamentum non recipiant. — § 8. Heres ejus, qui bonorum superfluum post mortem suam restituere fuerat rogatus, pignori res hereditarias dadas, si non in fraudem id factum sit, liberare non cogitur.

59. *PAULUS*, lib. 4 Questionum.

Debitor sub pignore, creditorum heredem instituit, eumque rogavit restituere hereditatem filie suæ [id est, testatoris]: cum nollet adire ut suspectam, coactus jussu prætoris adiiit et restituit: cum emptorem pignoris non inveniret, desiderabat⁷¹ permitti sibi, jure⁷² domini id possidere. Respondi: Aditione quidem hereditatis confusa obligatio est. Videamus autem, ne et pignus lib ratum sit sublata naturali obligatione. Atquin sive possidet creditor actor, idemque heres, rem, sive non possidet: videamus de effectu rei; et si possidet, nulla actione a fideicommissario conveniri potest: neque pignoratitia, quoniam hereditaria est actio: neque fideicommissum, quasi minus restituerit, recte petetur; quod eveniret, si nullum pignus intercessisset; possidet enim eam rem quasi creditor; sed etsi fideicommissarius rem teneat, et hic Serviana actio tenebit: verum est enim, non esse solutam pecuniam: quemadmodum dicimus, cum amissa est actio propter exceptionem. Igitur non tantum retentio, sed etiam petitio pignoris nomine competit, et solum non repetetur. Remanet ergo propter pignus naturalis obligatio. [In] re autem integra non putarem compellendum adire, nisi⁷³ prius de indemnitate esset ei cautum, vel soluta pecunia esset. Nam et cum de lucro heres scriptus sit, quod forte legatum accepit, si heres non extitisset: responsum est, non esse cogendum adire, nisi legato præstito; ubi quidem potuit dici, nec cogendum esse heredem adire quodammodo contra voluntatem defuncti, qui legando heredi, si non adisset, in ipsius voluntate posuit aditionem; sed cum testator alterutrum dederit, nos utrumque ei præstamus. — § 1. Ea quæ dotem dabat, pacta erat cum marito, ut *mortua se in matrimonio, dotis pars matri ejus redderetur*⁷⁴; nec eo nomine stipulatio a matre interposita est: moriens deinde matrem et maritum suum heredem fecerat; et a matre petierat, ut hereditatem Titio restitueret: iudex addictus de hereditate dividenda, partem dotis, quasi ex utili pacto, pro parte matri adjudicaverat. Quærebatur, an et ea portio ex causa fideicommissi præstanda sit? [quam] non esse restituendam *puto*: quia non quasi heres, sed quasi mater ex pacto accepit: nec occasione hereditatis, sed errore ex pacto eam habuit.

de usur. — 39. L. 18, § 1, L. 22, § 2, sup. h. t.; L. 8, § 11, sup. de officio testam.; L. 18, in fin.; L. 36, in fin.; L. 45, in pr.; L. 66, in pr.; L. 75, § 4; L. 88, § ult. sup. ad leg. Falcid. — 40. *Ob.* L. 5, § 2, sup. de usur. — 41. L. 3, C. de jure domini. impetr. — 42. L. 24, in pr. sup. de pignorat. — 43. L. 1, in pr. sup. h. t. — 44. *Adde* L. 16, § 4, sup. de pact. dotal.